

Sodan muistamisesta australialaisittain

Brad West (toim.):
 War Memory and
 Commemoration.
 London & New York: Routledge,
 2017. 203 s.
 ISBN 978-1-4724-5511-6

Sotien muistamiset ja muistin politiikat ovat olleet jo pidemmän aikaa erityisesti historian-tutkijoiden ja folkloristien yh- teisenä kiinnostuksen kohteena niin Suomessa kuin kansainväli- sestikin. Artikkelikokoelman *War Memory and Commemoration* johdannossa kirjan toimittaja,

sosiologi Brad West tekee kaksi hedelmällistä ehdotusta, jotka huomioimalla sodan muistikult- tuurien tutkimus voisi laajentaa tarkasteluaan. Ensiksi olisi hyö- dyllistä tutkia tarkemmin sodan muistamista konkreettisina te- koina, tapahtumina ja rituaalei- na, jotka itse luovat merkityksiä – siis kiinnittää huomio muistin performatiivisuuteen. Toiseksi tutkimusaineistoina on otettava vakavasti muutkin kuin perintei- set muistikulttuurin lähteet, joita ovat esimerkiksi muistomerkit, kirjalliset muistelmat, painetut muistoteokset ja -puheet, sano- malehdet, elokuvat sekä ”kor- keakulttuuriset” taideteokset. Näiden ohessa ja nykyisin ehkä tärkeämpiäkin sodan muiston medioita ovat esimerkiksi Fa- cebook- ja verkkokeskustelut, erilaiset turismin muodot, sarja- kuvat, pelit ja virtuaaliset simu- laatiot.

Muistin toiminnallisuuden ja tutkimusaineistojen monipuoli- suuden huomioiminen ovat aiheita, jotka todella voivat vie- dä tutkimusta eteenpäin ja jois- sa sosiologisilla ja kulttuuriant- ropologisilla lähestymistavoilla voi olla paljon annettavaa. Ikävä kyllä käsillä oleva artikkeliko- koelma ei tässä suhteessa lu- nasta lupaustaan kuin osittain.

Otsikkonsa ja johdantonsa perusteella *War Memory and Commemoration* pyrkii ole- maan yleinen katsaus sodan

nykyiseen muistamiseen ja muistikulttuureihin. Käytännössä kirja on vahvasti australialaispainotteinen. Yhdes-tätoista tutkimusartikkelista peräti viisi käsittelee vuoden 1915 Gallipolin taistelun muistoja ja merkitystä Australiassa: nykyisen Turkin alueella tapahtunut australialaisjoukkojen tulikaste ensimmäisessä maailmansodassa muodostui maan kansallistunteen heräämisen avainkokemukseksi, joka on sittemmin kasvanut kansakunnan myyttiseksi, vuosittain uusintetuksi syntyhetkeksi. Myös lopuissa kuudessa artikkelissa näkökulma on vahvasti anglo-sentrinen. Kaksi artikkelia käsittelee entisiin taistelupaikkoihin – tässä tapauksessa Vietnamiin ja Singaporeen – kohdistuvaa sotamatkailua. Yhdessä artikkelissa analysoidaan Ruandan kansanmurhan uutisointia yhdysvaltalaisessa, brittiläisessä ja australialaisessa lehdistössä. Kahdessa artikkelissa aiheena on matkakirjoittaminen ja raportointi ”eksoottisilta” konfliktialueilta, kun tarkkailijat ovat länsimaisia ja lähes kaikki englanninkielisiä. Lisäksi tarkastellaan Gazan kaistalla vuonna 1956 tapahtunutta Khan Yunisin verilöylyä maltalais-yhdysvaltalaisen sarjakuvataiteilija Joe Saccon työn kautta.

Kokonaisuutta ei voi pitää kovin onnistuneena ja tasapainoisena. Kuten usein käy, ar-

tikkelikokoelma kurottaa kohti mahdollisimman universaaleja teemoja, mutta katetta ei löydykyllin. Kirja olisi pysynyt paremmin koossa, jos se olisi avoimesti rajautunut australialaiseen sodan muistamiseen sen sijaan, että tätä tosiasialista painotusta on pyritty häivyttämään. Tällöin myös australialaisen muistikulttuurin erikoisuuksia olisi voitu vahvemmin selittää erityisellä historiallisella ja yhteiskunnallisella kontekstilla, joka nyt jää varsin vähälle analyysille. Vaikka ”toiseuden” ja ”eksotiikan” tuottaminen sodan muistamisessa sekä postkolonialistinen teoria yleisemminkin ovat kirjassa varsin näkyvässä roolissa, paradoksaalisesti kirja itse synnyttää vaikutelman kovin kapeasta anglo-sentrisestä kurkistusaukosta sotien muistamiseen. Vaikka ruandalaisten, vietnamilaisten sekä palestiinalaisten sota- ja väkivaltakokemukset ovat aivan eri mittaluokassa kuin australialaisten, ne jäävät nyt kirjassa lähes tyystin pimentoon.

Kirjan johdannossa lähdetään liikkeelle Maurice Halbwachsin kollektiivisen muistin käsitteestä, josta rakennetaan – ainakin minulle historiantutkijana – kiinnostavaa siltää Émile Durkheimin ja Victor Turnerin rituaalia koskevaan ajatteluun. Tämän jälkeen muistitutkimuksen sosiologis-antropologisiin klassikoihin ei enää juuri viitailta, vaan artikkeleiden teo-

reettiset inspiraatiot nousevat ennemmin kirjallisuustieteestä ja filosofiasta: Giorgio Agambenilta, Edward Saidilta ja Mihail Bahtiniltakin. Kirjan taustalla onkin australialainen sotanaratiivien tutkimuskeskittymä.

Muistikulttuurin kerronnallisuus ja sotakertomusten laji-tyypit ovat kiinnostava aihe siinäkin. Sitä vastoin on vaikea ymmärtää kirjan kirjoittajien halua perustella kerronnallisuuden keskittynyttä näkökulmaansa mitätöimällä kaikenlaisten totuusviitteiden merkitys. Lainamalla (s. 150; 189–190) Hayden Whiten vanhoja, jo väsyksiin asti kaluttuja teesejä (historiankirjoitus on narratiivi, mistä seuraa, että historia ei voi olla objektiivisesti totta eli historia on fiktiota) *War Memory and Commemoration* tuntuu haluavan asettaa historiantutkimuksen ja minkä tahansa fiktiivisen muistituotteen samalle viivalle suhteessa menneisyyden tapahtumiin. En ymmärrä tällaisen häivyttämisen tarpeellisuutta tai hyödyllisyyttä. Itse asiassa pidän sitä myös eettisesti arveluttavana.

Nykyisin on itsestään selvää, että muistiin ja muistamiseen liittyvät tutkimuskysymykset kietoutuvat subjektiivisuuden, muistin monikerroksisuuden, ajallisen muutoksen sekä vallankäytön ja politiikan teemoihin. Juuri näitä aiheita sodan muistamista käsittelevä

tutkimus on jo kauan uppoutunut selvittämään. Muistin ja todellisuuden suhde ei silti ole mitenkään merkityksetön – ei tutkimuksen kannalta, muttei myöskään sodan ja väkivalan kokijoiden myöhemmän elämän ja todistajanlausuntojen kannalta. Kontrastina *War Memory and Commemoration* -kirjan muka-kriittisille puheenvuoroille, jotka leikittelevät muistin fiktiivisyydellä, tekee mieli lainata Aleksandr Solženitsynin toteamusta *Vankileirien saariston* alussa:

Tässä kirjassa ei ole keksittyjä henkilöitä eikä keksittyjä tapahtumia. Henkilöistä ja paikoista käytetään oikeita nimiä. Jos on käytetty nimikirjaimia, se on johtunut henkilökohtaisista syistä. Ellei ole mainittu nimeä ollenkaan, se johtuu vain siitä, että ihmisen muisti ei ole tallettanut nimiä. Mutta juuri tällaista se oli. (suom. Esa Adrian)

Artikkelikokoelma ei ole kuitenkaan vailla ansioita. Jim McKayn ja Serhat Harmanin kenttätyö Gallipolin alueella Turkissa vierailleiden australialaisturistien kokemuksista tuo esiin sodan nationalistisen muistikulttuurin säröt arkisissa kohtaamisissa: turistit eläytyivät voimakkaasti myös turkkilaisiin sotakokemuksiin ja löysivät sodasta tragediana yleisinhimillistä samaistumis-

pintaa. Kansalliset rajat ylittävää empatiaa sodassa kärsineitä kohtaan löytyi myös Vietnamiin matkanneiden amerikkalaisten kokemuksista, joita Brad West analysoi omassa artikkelissaan. Kevin Blackburnin artikkeli Singaporeen kohdistuvasta sotaturismista ja Peter Bishopin artikkeli Pohjois-Afrikassa vuosina 1940–1943 käytyjen taistelujen kuvauksista nostavat esiin tärkeän kysymyksen siitä, kuinka etnosentrisiä länsimaiset sotanarratiivit ovat olleet ja kuinka paikalliset asukkaat ovat niihin reagoineet. Tom Searin artikkeli vuodelle 2015 osuneen Gallipolin taistelun satavuotismuistojuhlan vietosta australialaisessa sosiaalisessa mediassa lunastaa kirjan johdannon herättämiä odotuksia muistikulttuurin toiminnallisuuden ja uusien lähdeaineistojen huomioimisesta. Muutoinkin Gallipolin taistelun hämmästyttävä emotionaalinen merkitys nykypäivän australialaisille herättää monia ajatuksia suomalaisen sodan muistikulttuuriin liittyen: kun talvisodan syytymisestä on kuitenkin ”vasta” alle 80 vuotta, saattaa suomalaisenkin identiteetin kytkös sotaan säilyä vahvana vielä pitkään. Kuten useat *War Memory and Commemoration* -kirjan artikkelit vihjaavat, menneet sodat, konsumerismi, digitaaliset mediat, turismi ja nationalismi voivat tulevaisuudessaakin risteytyä monin eri tavoin. Ei ole mitenkään itsestään

selvää, että talouden ja median globalisoituminen johtaisivat kansallistunteen heikkenemiseen ja patrioottisen muistikulttuurin sirpaloitumiseen.

Ville Kivimäki